

1920-2020

STULECIE BITWY WARSZAWSKIEJ

Bezpośrednią przyczyną wybuchu w 1919 r. wojny pomiędzy odrodzoną II Rzeczpospolitą a Rosją Sowiecką była rozpoczęta w konsekwencji zawieszenia broni w Compiègne 11 listopada 1918 r. ewakuacja niemieckiej armii Ober-Ost, która pozostawała na terenach proklamowanych formalnie niepodległych państw: Estonii, Łotwy, Litwy i Ukrainy, a także Białorusi. Było to konsekwencją zawartego przez Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republikę Radziecką separatystycznego pokoju z Niemcami i Austro-Węgrami (traktat brzeski). W listopadzie 1918 r. bolszewicy zawarli tajne porozumienie z dowództwem niemieckim o bezpośrednim przejmowaniu przez Armię Czerwoną terenów okupacji Ober-Ostu od wojsk niemieckich. Po wybuchu w Niemczech rewolucji, która proklamowała republikę, bolszewicy pragnęli uzyskać bezpośredni dostęp do granicy niemieckiej w Prusach Wschodnich, by wpływać na wydarzenia polityczne w zrewolucjonizowanych Niemczech. Marsz Armii Czerwonej na zachód i zajmowanie kolejnych miejscowości opuszczanych przez wojsko niemieckie odbywał się zanim jeszcze Wojsko Polskie po odzyskaniu niepodległości w listopadzie 1918 r. przez Polskę i objęciu władzy przez Józefa Piłsudskiego (jako Naczelnika Państwa i Naczelnego Wodza) zdążyło się sformować i podjąć jakiekolwiek działania. Za początek wojny polsko-bolszewickiej uważa się starcie koło białoruskiego miasteczka Mosty, gdzie wojska polskie 14 lutego 1919 r. powstrzymały marsz oddziałów bolszewickiego Frontu Zachodniego, które posuwały się za wycofującymi się Niemcami.

Pomiędzy odradzającą się po 123 latach niewoli niepodległą Polską a Rosją nie istniała żadna uznawana przez strony granica państwowa, rząd bolszewicki w Rosji nie był uznawany na arenie międzynarodowej, zaś kwestią sporną pozostawał status terytoriów położonych pomiędzy zwartym etnicznym obszarem polskim, a obszarem rosyjskim (przedrozbiorowego Wielkiego Księstwa Litewskiego i wchodzącej przed rozbiorem do Korony prawobrzeżnej Ukrainy). W konsekwencji starcie pomiędzy Polską i Rosją o wzajemne granice i sposób zorganizowania politycznego ziem pomiędzy wschodnią granicą Kongresówki a granicą Rzeczypospolitej Obojga Narodów sprzed rozbiorów (których Polacy jako zbiorowość nigdy za legalne nie uznali) było nieuniknione. Ponieważ niemiecka armia okupacyjna Ober-Ostu, stanowiąca bufor bezpieczeństwa na tych terytoriach pomiędzy siłami polskimi a bolszewickimi, wycofywała się po 11 listopada 1918 r. w szybkim tempie, musiało dojść do nieuniknionego bezpośredniego spotkania wojsk polskich i bolszewickich i do określenia statusu politycznego ziem przedrozbiorowej Rzeczypospolitej w drodze faktów dokonanych.

Wojna polsko-bolszewicka trwała w latach 1919-1920, a jej najważniejszymi epizodami militarnymi były: wyprawa kijowska, bitwa warszawska, kontruderzenie znad Wieprza, bitwa pod Komarowem i bitwa nad Niemnem.

Szczególne znaczenie miała bitwa warszawska, stoczona 13-15 sierpnia 1920 r. przez wojsko polskie z Armią Czerwoną. Rozegrana została zgodnie z planem operacyjnym opracowanym według koncepcji Józefa Piłsudskiego przez szefa Sztabu Generalnego generała Tadeusza Rozwadowskiego, pułkownika Tadeusza Piskora oraz kapitana Bronisława Regulskiego. Warszawska bitwa rozpoczęła się 13 sierpnia obroną wschodnich przedpoli Warszawy i północno-wschodnich przedpoli Modlina. Siły polskie zostały zmuszone do wycofania się w rejonie Radzymina na drugą linię obrony, wyznaczoną przez ciąg wzniesień między Nieporętem a Rembertowem. Obrona na kierunku modlińskim trwała do 14 sierpnia, przechodząc następnie w działania zaczepne. Rozstrzygające kontrnatarcie tzw. grupy manewrowej dowodzonej przez J. Piłsudskiego doprowadziło do przełamania linii obrony radzieckiej w rejonie Kocka oraz Cycowa i przedostania się na tyły wojsk atakujących Warszawę. 19 sierpnia armia polska zmusiła armię Tuchaczewskiego do odwrotu nad Niemnem. 19-25 sierpnia jednostki Wojska Polskiego wyzwoliły szereg miejscowości (m.in. Brześć Litewski, Białystok, Łomżę, Ostrołękę), docierając do granicy z Prusami Wschodnimi i odcinając drogę odwrotu głównym siłom bolszewickim.

W wyniku bitwy warszawskiej po stronie polskiej zginęło ok. 4,5 tys. żołnierzy, 22 tys. zostało rannych i 10 tys. było zaginionych. Straty radzieckie nie są dokładnie znane, według szacunków 25 tys. żołnierzy poległo lub było ciężko rannych, 60 tys. trafiło do polskiej niewoli, zaś 45 tys. zostało internowanych przez Niemców.

Bitwa warszawska, zwana także „cudem nad Wisłą”, była punktem zwrotnym w wojnie z bolszewicką Rosją. Polacy samodzielnie ocalili dopiero co odzyskaną niepodległość Państwa Polskiego, a powstrzymując ofensywę Armii Czerwonej zapobiegli jednocześnie rozprzestrzenieniu się rewolucji komunistycznej na Zachód.

Zwycięską dla nas wojnę polsko-bolszewicką zakończył formalnie traktat pokojowy między Rosją Sowiecką i Polską podpisany w Rydze 18 marca 1921 r.

1920-2020

WIELKOPOLANIE NA FRONCIE WSCHODNIM

Wielkopolanie wyruszyli na front wojny polsko-bolszewickiej w sierpniu 1919 roku, na polecenie polskiego Naczelnego Dowództwa, gdy po podpisaniu traktatu wersalskiego ustabilizowała się sytuacja na zachodnim pograniczu polsko-niemieckim. Pierwszą grupę bojową sformowano w oparciu o oddziały 1 Dywizji Strzelców Wielkopolskich. W skład Armii Wielkopolskiej walczącej z bolszewikami weszły między innymi oddziały Wielkopolskiej Brygady Kawalerii, 55 Pułku Piechoty, 69 Pułku Piechoty, w których pełniło służbę wielu mieszkańców ziemi rawickiej, wcześniej - powstańców wielkopolskich.

Wielkopolanie walczyli o Mińsk, wspólnie z Błękitną Armią generała Józefa Hallera zdobyli Bobrujsk (sierpień 1919) i na tym obszarze prowadzili przez kilka miesięcy walki pozycyjne. Brali udział także w działaniach ofensywnych na Ukrainie, w słynnej polsko-ukraińskiej wyprawie na Kijów. Bohaterem tzw. „operacji kijowskiej” był m.in. legendarny zwiadowca wojskowy, chorąży Bronisław Wyrwa, późniejszy wieloletni mieszkaniec Rawicza.

„Poznańczycy” stawiali opór bolszewikom pod Berezą Kartuską, na linii Bugu (czerwiec-lipiec 1920). W trakcie bitwy warszawskiej znaleźli się w składzie Frontu Środkowego, dowodzonego przez generała Edwarda Rydza-Śmigłego. Toczyli zacięte walki o Dęblin, Garwolin, pod Kołbielą, w okolicy Łomży. Po wielkim zwycięstwie pod Warszawą prowadzili działania pościgowe, docierając w wojennym epilogu nad Niemen.

Na fotografii - Krzyż Walecznych nadany Franciszkowi Lisowi (ur. w 1892 r. w Zielonej Wsi, zm. w 1972 r. w Rawiczu), powstańcowi wielkopolskiemu, żołnierzowi 69 Pułku Piechoty.

Krzyż Walecznych ustanowiony został przez Radę Obrony Państwa 11 sierpnia 1920 r., kiedy armie bolszewickie pod dowództwem Tuchaczewskiego zbliżały się do Warszawy. Odznaczenie miało być nagrodą za „czyny męstwa i odwagi”. Osobom, którym przyznano Krzyż Walecznych, przysługiwało wiele przywilejów, m.in. pierwszeństwo przy obsadzaniu stanowisk państwowych, w awansach wojskowych czy też kształceniu dzieci w szkołach publicznych, a także przy nadziałach ziemi.

1920-2020

BOHATEROWIE 1920 R. Z ZIEMI RAWICKIEJ

W dwudziestoleciu międzywojennym na kilka lat swoje rodzinne losy związał z Rawiczem i ziemią rawicką jeden z polskich dowódców na frontach wojny polsko-bolszewickiej – generał brygady Józef Andrzej Kalicki (1876-1934). W 1929 r. zamieszkał w Rawiczu, działał społecznie w organizacjach wojskowych, harcerskich i religijnych.

Józef Kalicki urodził się 22 lutego 1876 r. w Wiedniu. Był uczniem i wychowankiem Cesarsko-Królewskiego Gimnazjum św. Anny w Krakowie, Szkoły Kadetów Piechoty w Łobzowie, następnie Wyższej Szkoły Wojennej w Wiedniu. Karierę wojskową rozpoczął w sztabie armii austro-węgierskiej. W czasie I wojny światowej walczył na frontach w Galicji i we Włoszech. W 1919 r. został awansowany do stopnia pułkownika. Od sierpnia 1919 r. służył w wojsku polskim. Po wybuchu wojny polsko-bolszewickiej został przydzielony do ścisłego sztabu Naczelnego Dowództwa jednostek frontowych. Od maja 1920 r. pełnił funkcję głównego kwatermistrza armii dowodzonej przez gen. Edwarda Rydza-Śmigłego. Stałe przebywał w sztabie Naczelnego Wodza. Od listopada 1920 r. kierował pracami demobilizacyjnymi 2 Armii Wojska Polskiego. W kolejnych latach pracował jako wykładowca oraz dyrektor nauk w Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie. 1 grudnia 1924 r. został awansowany do stopnia generała brygady. Odznaczony: orderem Signum Laudis, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Walecznych, francuskim orderem Legii Honorowej. Po przeniesieniu w stan spoczynku, w 1929 r. zamieszkał w Rawiczu, gdzie zaangażował się w życie lokalnej społeczności. Był m.in. radnym Rady Miejskiej, prezesem Koła Przyjaciół Harcerstwa oraz przewodniczącym parafialnego oddziału Akcji Katolickiej. Zmarł w Rawiczu 11 sierpnia 1934 r.. Został pochowany na rawickim cmentarzu parafialnym, poniżej kwatery wojskowej.

27 sierpnia br. mija setna rocznica śmierci Ignacego Buszy (1880-1920) – powstańca wielkopolskiego, organizatora oddziałów Straży Ludowej na ziemi rawickiej, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej, nauczyciela, mieszkańca Rogożewa koło Jutrosina.

Ignacy Busza urodził się 31 stycznia 1880 r. w Pogorzeli. Był absolwentem Państwowego Seminarium Nauczycielskiego Męskiego w Kcyni. Od 1900 r. pracował jako nauczyciel szkół powszechnych w Głogowej koło Krotoszyna, Trzemesznie i Rogożewie, gdzie zamieszkał z rodziną. W 1915 r. został zmobilizowany do służby w armii pruskiej, w 50 Pułku Piechoty. Po przeniesieniu do rezerwy w listopadzie 1918 r. zaangażował się w działania niepodległościowe w powiecie rawickim, współpracował z Powiatową Radą Ludową i został wybrany zastępcą komisarza Straży Ludowej. Zorganizował 1 Pułk Piechoty na Powiat Rawicki, który wszedł później w skład 11 Pułku Strzelców Wielkopolskich. Walczył w powstańczych bitwach o Rawicz. Awansowany do stopnia porucznika wyruszył na front wojny polsko-bolszewickiej, pełniąc funkcję dowódcy kompanii 69 Pułku Piechoty. 23 sierpnia 1920 r. został ciężko ranny podczas walk kontrofensywnych z bolszewikami pod Myszynem na Mazowszu. Zmarł 27 sierpnia 1920 r. w szpitalu wojskowym w Ostrołęce. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Virtuti Militari V klasy oraz Krzyżem Niepodległości z Mieczami. Po ekshumacji ciała z cmentarza w Ostrołęce jego uroczysty pogrzeb odbył się na cmentarzu parafialnym w Rawiczu.

Uroczystość na rawickim cmentarzu, prawdopodobnie w 1938 r., przy nowym nagrobku kpt. Ignacego Buszy

1920-2020

BOHATEROWIE 1920 R. Z ZIEMI RAWICKIEJ

Por. Stanisław Plewka, fot. wykonano 15.08.2000

Kiedy wybuchło powstanie wielkopolskie, po wyzdrowieniu w 1919 r. wstąpił w szeregi powstańcze, biorąc udział w walkach pod Szkaradowem, a następnie koło Kawcza. W 1920 r. walczył w wojnie polsko-bolszewickiej na wschód od Warszawy, gdzie został ranny w rękę i trafił do szpitala w Ostródzie. Los był dla niego łaskawy, bo bez szwanku przeżył wojnę w 1939 r. walcząc na froncie i dostając się do niewoli niemieckiej. Był przez wiele lat najstarszym żyjącym powstańcem i uczestnikiem wojny polsko-bolszewickiej. Zmarł w wieku 105 lat.

W wojnie polsko-bolszewickiej wzięło udział wielu rawiczian i mieszkańców ziemi rawickiej, często żołnierzami byli powstańcy wielkopolscy. Oprócz gen. Józefa Kalickiego i kpt. Ignacego Buszy z bolszewikami walczył m.in. st. sierż. Stanisław Nowak z III Batalionu 55 Pułku Piechoty w Rawiczu, powstaniec wielkopolski, który biorąc udział w wojnie 1920 r. jako pierwszy rawiczanie został za swą waleczność na froncie nad Wieprzem odznaczony 15 sierpnia 1920 r. przez Józefa Piłsudskiego Orderem Virtuti Militari. W okresie międzywojennym Stanisław Nowak służył w III Batalionie 55 Pułku Piechoty w Rawiczu. W 1939 r. brał udział w walkach tegoż pułku nad Bzurą i w Puszczy Kampinoskiej. Wywieziony wraz z rodziną w czasie okupacji do wschodniej Polski wstąpił w 1944 r. do Wojska Polskiego i walczył przeciw bandom UPA w Bieszczadach. Zmarł w Rawiczu po przejściu na emeryturę i jest pochowany na rawickim cmentarzu w rodzinnym grobowcu.

Uczestnikiem wojny 1920 r. był również rawiczanie st. sierż. Franciszek Swojak. W wojnie polsko-bolszewickiej brali udział st. sierż. Franciszek Marczak, sierż. Franciszek Owczarzak, który był także powstańcem wielkopolskim, sierż. Stanisław Skrzypczak, st. sierż. Franciszek Jesse. Wszyscy oni przeżyli wojnę polsko-bolszewicką, a po jej zakończeniu pełnili służbę wojskową w rawickim III Batalionie 55 Pułku Piechoty i we wrześniu 1939 r. brali udział w wojnie obronnej jako żołnierze Armii „Poznań”.

Nie sposób wymienić wszystkich uczestników wojny 1920 r. z terenu Rawicza i ziemi rawickiej. Ale koniecznie trzeba wspomnieć Stanisława Plewkę z Kawcza. Urodził się w 1898 r. w Jeziorach koło Szkaradowa. Jako poddany pruski zmobilizowany w czasie I wojny światowej walczył w armii pruskiej przeciwko Francji w okolicach Paryża. Tam został ciężko ranny.

Rewers Medalu Pamiątkowego za Wojnę 1918-1921 nadawanego przed II wojną światową, najczęściej nazywanego Medalem „Polska Swemu Obrońcy”

1920-2020

RAWICKIE Miejsca Pamięci o Bohaterach

Działania militarne wojny polsko-bolszewickiej nie toczyły się na terenie Wielkopolski, ale w kilkunastu miejscowościach (m.in. w Poznaniu, Kościanie, Ostrowie, Rawiczu, Jarocinie) funkcjonowały wojenne lazarety, dokąd docierały z odległego frontu wschodniego transporty – pociągi sanitarne z rannymi i chorymi żołnierzami. Ogółem w wielkopolskich placówkach przebywało około 10 tysięcy żołnierzy. Ponad stu zmarło w latach 1920-1921 w szpitalu polowym w Rawiczu, który, podobnie jak lazaret w Jarocinie, mieścił się w drewnianych barakach na terenie dawnych pruskich koszar. Wśród ofiar byli mieszkańcy różnych regionów kraju, szeregowi żołnierze i oficerowie, urzędnicy Kolei Wileńskiej i Kolei Mińskiej, marynarze, strzelcy podhalańscy, a także członkowie personelu medycznego. Pochówki 115 ofiar wojny

Lazaret 50 Pułku Piechoty w Rawiczu, karta z obiegu pocztowego ze stemplem 9.08.1916, wydawca J. Urbitsch, Rawitsch

Kwatera ofiar wojny polsko-bolszewickiej na cmentarzu parafialnym w Rawiczu, widok współczesny, 8.08.2020

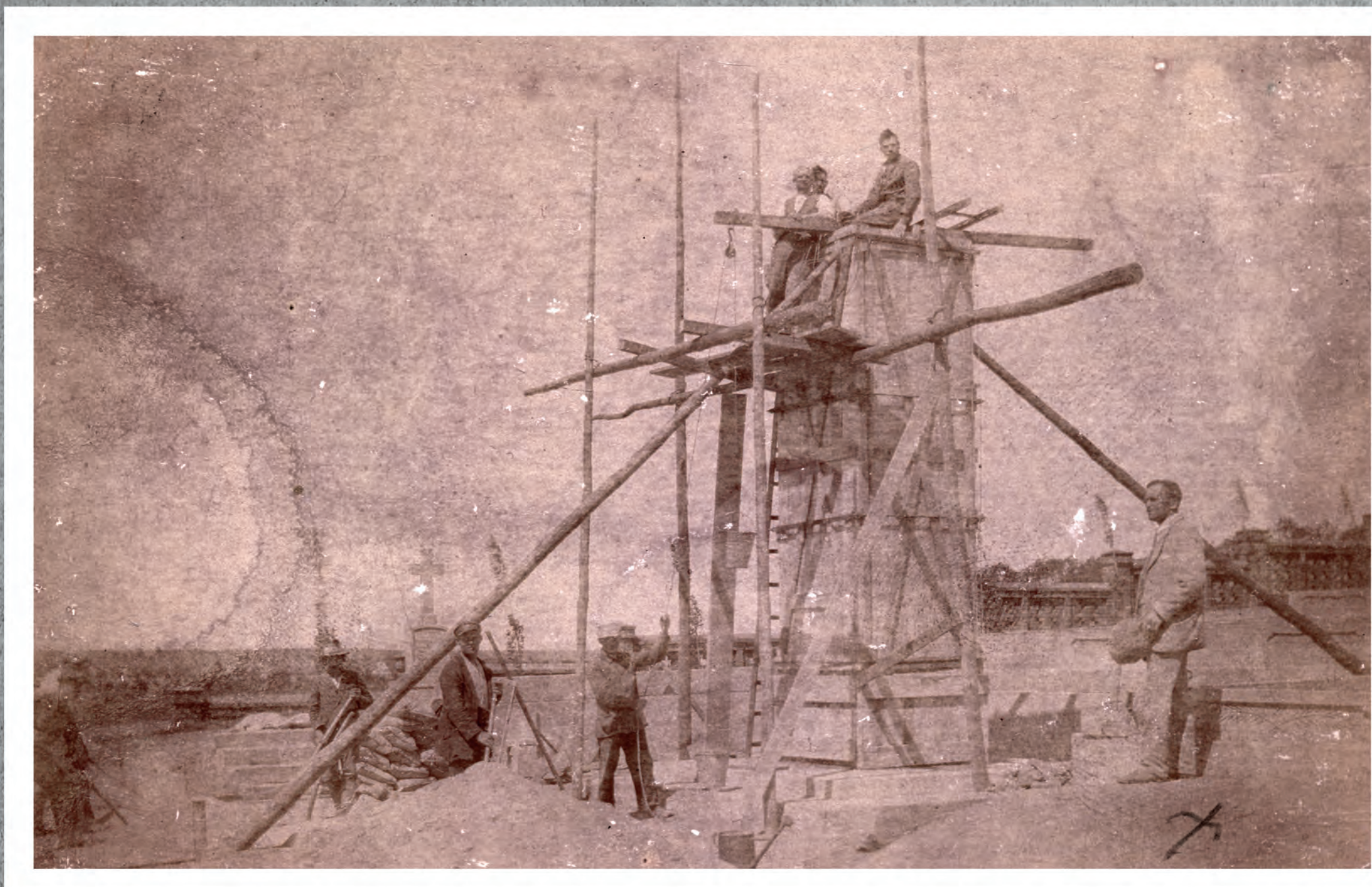

polsko-bolszewickiej na cmentarzu parafialnym w Rawiczu są datowane od lipca 1920 do września 1921 r. Najmłodszy ze zmarłych, którego dane są znane, to trzynastoletni Stefan Kozaczewski, odbywający służbę w batalionie zapasowym wojsk kolejowych. W latach trzydziestych na wszystkich indywidualnych mogiłach żołnierskich ustawiono 115 kamiennych krzyży, w większości z nazwiskami zmarłych, ale również bezimiennych. Ufundowali je rawiczanie, przedstawiciele wojska, Korpusu Kadetów nr 3, szkół oraz lokalnych stowarzyszeń w ramach specjalnej akcji społecznej.

1920-2020

RAWICKIE MIEJSCA PAMIĘCI O BOHATERACH

Budowa pomnika „Poległym za Polskę” na cmentarzu parafialnym w Rawiczu, 1933 r.

Poniżej: pomnik, widok współczesny, 8.08.2020

W 1934 r. w centralnym punkcie kwatery wojskowej na cmentarzu parafialnym w Rawiczu ustawiono pomnik z napisem na cokole „Poległym za Polskę”. Podczas uroczystości jego poświęcenia kapelan 55 Pułku Piechoty wypowiedział pamiętne słowa: „Ci, którzy na nim spoczywają, oddali swe życie, spełnili swoją powinność, a krwią przypieczętowali akt niepodległości Rzeczypospolitej. Niech te nici, zawiązane przy grobach bohaterów sprawy ojczyznej, nigdy się nie zerwą”. W okresie okupacji hitlerowskiej pomnik został zniszczony przez nazistów. Mieszkańcy jednak nie zapomnieli o tym symbolicznym miejscu. Krótco po zakończeniu II wojny światowej na stoku cmentarnej kwatery ustawili wysoki brzozyowy krzyż. W 1947 r. przed kwaterą poległych żołnierzy z wojny polsko-bolszewickiej ustawiono obelisk z napisem: „Wyraz hołdu dla spoczywających tu Powstańców Wielkopolskich z r. 1918-1919, Żołnierzy Wojska Polskiego i b. Więźniów Politycznych walczących o wolność Ojczyzny”. W ten sposób komunistyczne władze chciały zamaskować niewygodny wtedy fakt pochowania tu uczestników wojny polsko-bolszewickiej. Dopiero w 2005 r. Urząd Miejski ufundował nową tablicę umieszczoną przy tym obelisku, na której znajduje się napis: „W HOŁDZIE I KU PAMIĘCI ŻOŁNIERZY - BOHATERÓW WOJNY POLSKO-BOLSZEWICKIEJ 1920 ROKU, ZMARŁYCH W RAWICKIM LAZARECIE. BÓG - HONOR - OJCZYŻNA. RAWICZANIE, 15 SIERPNIA 2005 ROKU.”

W 2000 r. w sąsiedztwie kompleksu dawnych koszar w Rawiczu został uroczystie odsłonięty i poświęcony pomnik poświęcony zmarłym w lazarecie ofiarom wojny polsko-bolszewickiej. Projektantem obelisku z godłem Polski jest rawiczanie, prof. Jacek Jarczewski. Na cokole wyryty jest napis: „TU W BYŁYCH KOSZARACH W 1920 ROKU MIEŚCIŁ SIĘ LAZARET, W KTÓRYM PRZEBYWALI RANNI ŻOŁNIERZE POLSCY W WOJNIE POLSKO-BOLSZEWICKIEJ. W IMIENIU SPOŁECZEŃSTWA ZIEMI RAWICKIEJ ZARZĄD MIEJSKI GMINY RAWICZ. 15.08.2000”. Odsłonięcia pomnika w 80. rocznicę bitwy warszawskiej dokonał por. Stanisław Plewka.

